

Harri Pälviranta

ALLEN FELDMAN JA KULTTUURINEN NUKUTUSTILA

Tämä kirjoitus perustuu Allen Feldmanin artikkeliin *From Desert Storm to Rodney King via ex-Yugoslavia: On Cultural Anaesthesia*¹. Kirjoituksessani erittelen Feldmanin artikkelin sisältöjä, mutta myös pohdin sen minussa herättämiä ajatuksia. Siten esitykseni ei käsittele artikkelia kattavasti vaan pikemminkin soveltavasti.

Allen Feldman on antropologi, joka tutkii yhteiskuntaa ja sen ilmiöitä politiikan ja lääketieteen näkökulmasta. Erityisesti hän on keskittynyt väkivaltaa ja visuaalista kulttuuria yhdistävään politiikan tutkimukseen, kehon ja aistien yhteiskuntapoliittiseen tutkimukseen ja median ja teknologian arkeologiaan. Hän on julkaissut aiheista lukuisia artikkeleita. Hän on tehnyt etnografista tutkimusta Pohjois-Irlannissa, Etelä-Afrikassa ja asunnottomien parissa New Yorkissa. Parhaillaan hän toimii professorina New Yorkin yliopistossa.

Väkivaltaa konferenssissa

Artikkelinsa aluksi Feldman kertoo kokemastaan tilanteesta, jossa kroatialainen kansatieteilijä pitää luentoa Ruotsissa pidetyssä väkivaltaa ja kansallisuuskiistoja käsittelevässä konferenssissa. Kansatieteilijä kertoo konferenssiväelle Jugoslavian konfliktin aikaisesta pelon kulttuurista ja sen vaikutuksista paikallisiin ihmisiin. Kansatieteilijällä on tilanteeseen omakohtainen suhde: hän eli Jugoslaviassa, kun sota oli käynnissä. Feldman kiinnittää huomionsa erityisesti kansatieteilijän puhetapaan: Feldmanin

---

¹ Feldman 1994.

kuvailun mukaan nainen päästää kokemuksensa äänenkäyttönsä sisään siten, että hänen puheensa tuntuu kuulijasta miltei valitukselta.

Feldmanista kroatialaisen puhetapa tuntuu tarkoituksenmukaiselta. Hän väittääkin, että väkivallan pelko on ikään kuin konservoitunut kroatialaisen kehoon siten, että puhuessaan aiheesta hänen pelkonsa purkautuu esiin eräänlaisena intuitiivisena kehon tietona. Koska konfliktiin liittyvät kokemukset ovat olleet kroatialaiselle äärimmäisen vahvoja, hänen puhuessaan kehoon piiloutuneet tunnehäiriöt ja epävarmuus esiinkirjoittautuvat väistämättömyydellä. Feldman "iloiilee" tilanteesta ja tekee sitten johtopäätöksen: kroatialainen etsii tietoisestikin puhetapaa, joka kertoisi enemmän kuin kuvailevat ja järjellistävät sanat.

Feldman kuitenkin joutuu samalla huomaamaan, että leijonanosa konferenssikuulijoista vaivaantuu kroatialaisen puheesta. Pääosin ruotsalaisista koostuvalla kuulijakunnalla ei ole kehossaan vastaavia kokemuksia ja niinpä heidän on vaikea ymmärtää kroatialaista ja hänen puheeseensa sisäänrakentuneita aistitietoon perustuvia konnotaatioita.² Nopeasti ruotsalaiset siirsivätkin keskustelun koskemaan median roolia Jugoslavian kriisissä, väkivallan yleistä mediavälitteisyyttä, ja muita vastaavia yleisluontoisia ilmiöitä. Ruotsalaiset ehkä kokivat itsensä uhatuiksi ja siksi muokkasivat keskustelun kokemustalteen sopivammaksi, ajattelee Feldman. Siirtoliikkeen vuoksi keskustelu palautui tieteenrationaaliseksi ja kroatialaisen edustama kehontieto ja sille altistuminen jäivät hämmentäväksi sivujuonteeksi.

Feldman itse tuntee sielunyhteyttä kroatialaisen kanssa, onhan hän itse tehnyt mittavaa tutkimusta, joka on liittynyt Pohjois-Irlannin kriisiin. Hän on tutkinut imenomaan sellaisia pohjoisirlantilaisten käyttämiä puhetapoja, joissa esiintyy viitteitä heidän kokemaansa väkivaltaan, oli se sitten henkilökohtaista tai kollektiivisemmin arjessa tavattua.³

Koska tunnelma konferenssissa oli kiusallinen ja siinä oli yhteensovittamattomia merkityksellistämiskäytänteitä, Feldman kysyi hiljaa itseltään: kuinka jokapäiväisen terrorin kokeminen voidaan ylipäätään välittää muille, vaikka sitä on miltei mahdotonta ilmaista, koska se on herkän aistitiedon kyllästämää? Feldman jatkaa: jos ja kun väkivalta on siirtynyt pitkälti mediavälitteiseksi, mitä seurauksia tällä on siihen liittyvän tiedon kannalta? Kuinka ja millaisena väkivalta on olemassa, jos se ei enää ole kehollisesti konkreettista? Kysymykset jäävät artikkelissa vastaamatta, mutta Feldman jatkaa teeman teoreettista kehittelyä ja piirtää esiin kulttuurisen nukutustilan (cultural anaesthesia) käsitteen.

² Asiantila ei kohdennu erityisesti ruotsalaisiin, he toimivat tässä ikään kuin kaikkien niiden demokratioiden edustajina, jotka eivät ole kokeneet sotaa vuosikymmeniin. Artikkelinsa viiteessä Feldman pahoittelee että käyttää ruotsalaisia laajemmin asian esimerkkinä.

³ Feldman 1991.

Paul Seawright, sarjasta Belfast. Nimet: Green Fence; Blue Fence; Cage.

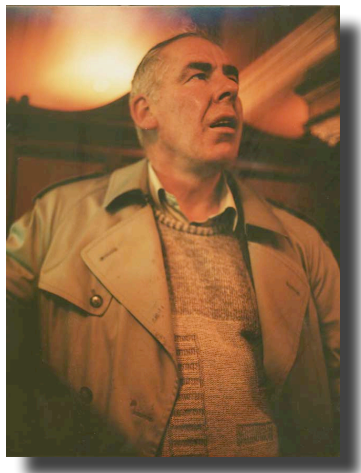
Väkivaltaa toisaalla

Feldmania soveltavasti kääntäen ja tulkiten kulttuurinen nukutustila (erityisesti väkivaltaan liittyvänä käsitteenä) tarkoittaa ihmisen ymmälleen saattavien, epäsointuisten ja ehkä anarkististenkin aististen olemusten ja toimijoiden karkottamista, niiden piilottamista, jokapäiväiseksi tekemistä, normalisointia ja hiljaisiksi priesseiksi muuttamista. Tällaisina ne uinuvat väkivaltaa käsittelevien näkemystemme ja käyttäytymisemme alla, vaikuttaen niihin tulematta koskaan selvästi esille. Maton alle lakaiseminen on kuitenkin pitkälti epätietoista vaikkakin kulttuurisesti orientoitunutta. Feldman perustaa näkemyksensä Theodor Adornon huomioon siitä, että holokaustin jälkeisessä ja myöhäiskapitalistisessa modernismissa määrällinen ja laadullinen objektivointi on lisääntynyt, ja että tämä suoraviivaistaa ja helpottaa tuskan projisointia muihin, sen suoranaista siirtämistä Toisiin.⁴ Samalla Toisen tuska etäännytetään eikä sitä päästetä yleiselle julkisen keskustelun areenalle eikä yleisesti hyväksytyjen puheenaiheiden ja diskurssien sisällöksi. Toisaalle siirretty, minun arjestani poissa oleva tuska pidetään systemaattisesti sivussa. Jos se kuitenkin nousee esiin – näin voi tapahtua ainoastaan media/joukkoviestintävälikteisesti – se kohdataan uudelleen objektivoiden.

⁴ Feldman 1994, 90.

Medialla on huomattava rooli objektivointiprosesseissa. Feldman nostaakin esille joukkoviestinnän keskeisyyden faktallistamisessa: yleisön (tämän voisi mieltää myös kansaksi) käsitys todellisuudesta muodostuu mediavälitteisesti, ei omakohtaisesti koettuna. Näin media toimii paitsi välittäjänä myös - ja ehkä ennen kaikkea - todellisuuskäsitysten rakentajana. Feldmanille joukkoviestintä onkin faktoja tuottava instituutio, jonka tarkoituksena on konstruoida universaalilta vaikuttavaa todellisuutta ja realismia. Media ei kuitenkaan tuota näitä faktoja ja todellisuuksia itseään reflektoiden, itsetietoisesti ja tarkoitushakuisesti vaan sekin heijastelee niitä laajempia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat rakentuneet holokaustin jälkeisen ja myöhäiskapitalistisen muutosten ja kuohunnan myötä.

Näin kulttuurinen nukutustila voidaan nähdä myös kulttuurisena käytäntönä, joka intuitiivisesti ja implisiittisesti legitimoii epäeettistä käyttäytymistä ja toimintaa. Arjessa tällaisia toimintoja ei kuitenkaan välttämättä nähdä negatiivisina. Kun kyse on esimerkiksi kokemukselliseen aistitietoon pohjautuvista käytännöistä, yksittäisellä ihmisellä tuskin on mahdollisuutta purkaa niitä, hän ainoastaan käyttäytyy kulttuuriin koodautuneen säännön mukaan. Mielestäni tällaisella poistyöntävällä toimintalogiikalla on selvät heijasteet konkreettisessa yhteiskuntaelämässä. Ihmisen pystyessä siirtämään epävarmuutta aiheuttavat tunteet objektivoituun kohteeseen hän saa rauhoitetuksi itsensä. Erot ja toiseus on mahdollista siirtää pois omasta elämästä, joskin näin toimiessa Toinen muodostuu toiseudessaan potentiaaliseksi uhkaksi. Moni väkivaltainen akti tai toiminto samoin kuin rasismi tukeutuu juuri tällaista objektivoitua Toista hyödyntävään ajattelun rakenteeseen.

Paul Graham, Untitled, Belfast, 1988
(Man watching TV news report of
lynching, Belfast),
copyright of the artist, courtesy of
Anthony Reynolds Gallery

Ruotsalaisessa konferenssissa tapahtui tällaiseen poisrakennettuun uhkaan perustuva pelon kokeminen. Ruotsalainen yleisö joutui hetkellisesti heille tuntemattoman uhkan kohteeksi: se oli Toisen läsnäolosta juontuva pelontunne. Sen seurauksena kroatialainen kansatieteilijä nopeasti eristettiin, hän jäi kehollistuneessa tuskassaan ilman ymmärtävää vastaanottoa, ruotsalaisen yleisön siirtäessä keskustelun takaisin niille raiteille, joiden kautta he ovat jo sukupolvia siirtäneet ongelmat muualle, periferiaan, Toisiin. Kroatilainen puhui kulttuurisen nukutustilan aiheuttaman levottomuuden hetkeksi esiin, kunnes se jälleen painui toteuttamaan itseään hiljaisesti.

Koska historian tajuaminen on elimellisesti sidoksissa aistihavaitsemisen historiaan, voidaan sanoa, että kroatialainen kansatieteilijä ja hänen pääosin ruotsalainen yleisönsä ikään kuin puhuivat eri kieliä eivätkä siksi kohdanneet toisiaan.

Tämän huomion tehdessään Feldman siteeraa vapaasti Alain Corbinia ja sanoo, että länsimaisesta historiankirjoituksesta puuttuu haju, millä hän tarkoittaa, että perinteisessä historiallisessa tarkastelussa aistit on jätetty huomiotta. Tämä johtaa edelleen suureneviin vaikeuksiin Toisen ymmärtämisessä. Tästä erosta kertoo esimerkki kroatialaisesta kansatieteilijästä ruotsalaisessa konferenssissa.

Konferenssissa tapahtunut on vain pieni esimerkki siitä, miten kulttuurinen nukutustila toimii yhteiskunnallisissa käytännöissä. Feldman esittelee kaksi muutakin merkittävää esimerkkiä. Ne koskettavat paljon suurempaa ihmisjoukkoa ja niiden luonne on ennen kaikkea medioihin kytkeytyvä. Ensimmäinen on operaatio Aavikkomyrsky Irakissa vuonna 1990-1991 ja toinen Rodney Kingin pahoinpitely USA:ssa vuonna 1991.

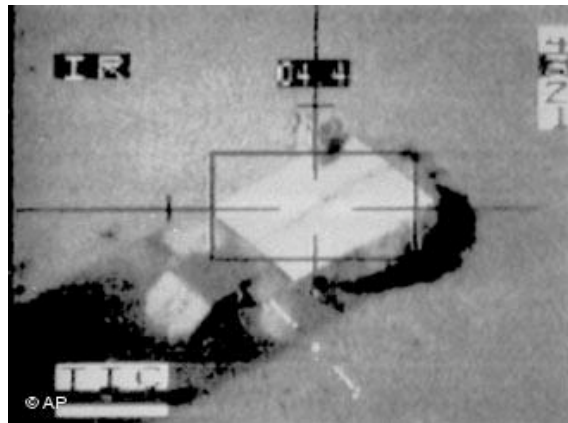
Kuvallistettua väkivaltaa

Feldmanin mukaan⁵ televisiossa ja muussa joukkoviestinnässä ruumiita, kuolemaa, nälkää näkeviä ihmisiä ja sairauksia käsitellään eräänlaisena joukkoviestinnällisenä kuvastomateriaalina (mass media articles). Näin katsoja – tai, jos niin halutaan, tirkistelijä – kohtaa sodan ja kuoleman elokuvallisesti välitettynä. Feldman sanookin, että dokumentaarisen television panoptikonmaisuus luo uudenlaista mobiiliuteen perustuvaa “maailmaan puuttumista”, joka kohdentuu erityisesti tuhoutuneen/tuhotun ruumiin tallentamiseen ja määrittelyyn. Tämä tapahtuu kategorisoinnin kautta. Esimerkiksi operaatio Aavikkomyrskyssä irakilaisien ruumiita kohdeltiin ikään kuin abstrakteina jyväsinä. Televisioidut ruumiit käsiteltiin digitaalisesti siten,

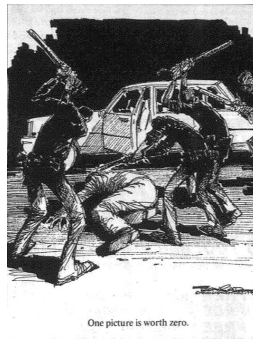
---

⁵ Feldman 1994, 92.

että ne katosivat tunnistettavina subjekteina; ne ikään kuin muuttuivat osaksi abstrahoitua Orientaalia Maisemaa.

Sekä sodan varsinaisen toimijasubjektin – hävittäkoneen pilotin – että katsojan näkökulma sotaan oli medioitunut. Hävittäjäkoneen pilotti ei nähnyt viholliskohdetta suoraan ikkunan läpi vaan mediavälitteisesti, erilaisten digitalisoitujen kamerallisten tekniikoiden välityksellä. Eurooppalainen tai amerikkalainen katsojakin seurasi sotaa osittain pilotin näkökulmasta, vaikkakin tämä näkökulma oli nyt televisioitua. Yhtä kaikki sodan elokuvallistaminen yhdisti sotatoimijan ja katsojan, heidän näkökulmansa sotaan samankaltaistui. Huomionarvoisinta tässä on, että ennalta ajatellut havaintoa ohjaavat valinnat tuottivat sekä pilotille että television katsojalle samantyyppistä kokemusta, jossa elävä ja tunnistettavissa oleva vihollisruumis oli poistunut ja tilalle oli tullut abstrahoitu kuva vihollisesta.

Rodney Kingin tapauksessa elokuvallistaminen oli jopa Persianlahden sotaa konkreettisempaa ja kaikenkattavampaa, koska se perustui videotallenteeseen, jonka pahoinpitelypaikalla ollut satunnainen videokäyttäjä kuvasi. Video nosti jupakan lehtien ja televisioiden otsikoihin, se toimi oikeusjutun alullepanijana, itse asiassa se oli vedenpitävä todiste sitä, että pahoinpitely oli todella tapahtunut. Feldmania kiinnostaa tapauksessa erityisesti, että oikeusjutun myötä ja vuoksi pahoinpidelty ruumis unohdettiin, vaikka Kingin pahoinpitely oli selvästi ruumiillinen tapahtuma. Ruumis medioitui samalla tavalla kuin Persianlahden sodassa. Kehoa loukannut pahoinpitely muuttui heti ensi tilassa tapahtumasta kertovaksi tallenteeksi. Sen jälkeen Kingin keho vallattiin täysin: pahoinpitelyn siirtyessä oikeussaliin sekä puolustus että syyttäjät käyttivät videota todisteenaan. Näin Kingin pahoinpidelty oikea ruumis siirrettiin tietoisesti syrjään. Kingin kehon loukkaaminen oli näin muodostunut täysin medioiduksi tapahtumaksi.

Lopuksi

Nämä kolme tapausta paljastavat Feldmanille kulttuuriseen nukutustilaan nojaavia laajempia yhteiskunnallisia prosesseja. Hänen mukaansa⁶ valtioiden ja yhteiskuntien sisään onkin rakentunut väkivallan “hyväksynnän” logiikoita, jotka perustuvat juuri sellaisille uuskolonialistisille rodullisille erotteluille, jotka konkretisoituivat esimerkiksi kroatialaisen kansatieteilijän esiintymisessä,

⁶ Feldman 1994, 94.

operaatio Aavikkomyrskyssä ja Rodney Kingin pahoinpitelytapauksessa. Näille kaikille on olennaista

1) Toisen kehon määrittely topografisoinnin tai maantieteellistämisen kautta. Tämä tapahtuu esimerkiksi kehon tai subjektin kokemuksen mitätöinnin tai näkymättömäksi tekemisen kautta.

2) Toisen tuska tehdään tarkoituksellisesti mediaorientoituneeksi, se siirretään kehosta mediaan. Esimerkiksi Rodney Kingin oikeudenkäynnissä merkityksellisemmäksi muodostui video, eivät Kingin kokemukset tai hänen kertomuksensa niistä.

3) Kaikki, jotka ovat suoranaisesti tai välillisesti vastuussa Toiselle aiheutetusta tuskasta, saavat helpotusta kulttuurisesta nukutustilasta, johon he voivat upota. Yksittäinen ihminen välttää vastuun, koska viime kädessä kyse on valtio- tai yhteiskuntaorientoituneesta ajattelun ja tuntemisen rakenteesta.

Feldmanin artikkelin voikin sanoa puolustavan sellaisten tutkimustapojen käyttöönottoa, jotka nostavat esiin aisti- ja kokemustietoon pohjautuvia määrittelyjä. Näin toimittaessa rationaaliseen etäännyttämiseen liittyvät nukuttavat vaikutukset tulisivat näkyviksi. Feldmanin ajattelua voi kutsua eettisyyttä esiin manaavaksi.

Kirjallisuus

Feldman, Allen 1991. *Formations of Violence: The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. Chicago:U of Chicago P.

Feldman, Allen 1994. "From Desert Storm to Rodney King via ex-Yugoslavia: On Cultural Anaesthesia." Teoksessa Seremitakis, Nadja C. ed. *The Senses Still. Perception and Memory as Material Culture in Modernity*. Chicago and London:U of Chicago P. 87–108.